

ВПЛИВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізуються шляхи впливу художньо-естетичної діяльності на духовний розвиток молодших школярів.

На даному етапі демократизації українського суспільства особливо актуальним є процес становлення духовності особистості. Саме система навчання та виховання молоді складає найважливіший соціальний інструмент збагачення духовності, формування художньої свідомості, смаків та ідеалів особистості. Одним з напрямків реорганізації змісту навчально-виховного процесу є гуманізація та гуманітаризація змісту освіти, збільшення ролі художньо-естетичного виховання як засобу творення духовного світу людини, розуміння нею безкінечності світобудови та її розвитку в Гармонії, Красі, Любові.

Доведено (В.В. Давидов, О.М. Леонт'єв, Г.І. Щукіна), що провідні фактори формування особистості становлять діяльність і спілкування. Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень (Б.Г. Анан'єв, Д.Б. Ельконін, О.М. Леонт'єв) допомагає виділити вікову градацію провідних типів діяльності дитини, таких як: предметна діяльність, гра, пізнавальна діяльність, спілкування, трудова діяльність. Але "психологи, як правило, випускають художньо-естетичну діяльність, яка заслуговує бути відзначеною як самостійна, а не похідна від трудової, гностичної діяльності та спілкування" [1].

Художньо-естетична діяльність є важливим елементом педагогічного процесу в початковій школі. Через цю діяльність:

- здійснюється знайомство дитини з національними та світовими надбаннями культури, які знайшли своє відображення у різних видах мистецтва;
- розвиваються розумові здібності учнів, їх інтелект; збагачується емоційна сфера і культура почуттів;
- формується система моральних цінностей; з'являються можливості вибору дитиною виду і жанру мистецтва для творчості;
- розвиваються художні смаки, здібності, естетичні переваги.

Узагальнення досвіду фундаментальних наукових досліджень (З.А. Баришнікової, В.П. Іванова, М.С.Кагана) наводить на думку, що "треба розглядати поняття "художня діяльність молодшого школяра" через такі якісні характеристики – універсальність, причетність й синтетичність"[2].

Художня діяльність є досить універсальною, тому що складається з органічно пов'язаних між собою видів діяльності у різних видах мистецтва: літературі, музиці, образотворчому мистецтві. Такими видами діяльності є:

- сприймання художнього твору;
- набуття знань у галузі мистецтва;
- відтворююча діяльність;
- творча діяльність як найвищий ступінь розвитку художньої діяльності.

Сприймання художнього твору мистецтва є дуже відповідальним моментом, тому що на цьому етапі формується система знань в галузі мистецтва, а на основі накопичення певного запасу знань, вдосконалюються вміння та навички відтворюючої діяльності.

Основними формами вивчення творів мистецтва у школі є бесіда і розповідь. Частіше використовують бесіду, тому що вона дає можливість одразу дізнаватися про погляди та оцінку учнями творів, зближує з ними педагога, збуджує думку дітей, активізує їх. Для організації бесіди можливо використання універсального алгоритму:

- короткий вступ;
- аналіз змісту твору;
- аналіз закономірностей композиції (універсальних і специфічних засобів виразності);
- узагальнення смислу образів.

При розробці бесіди-аналізу художнього твору треба продумати, як підвищити виховний вплив, а саме визначити:

- мету бесіди-аналізу згідно з віковими особливостями та інтересами учнів;
- варіанти зосередження уваги дітей на естетичному об'єкті в момент початку бесіди;
- умови створення невимушеної атмосфери сприйняття художнього образу учнями;
- елементи дискусій, діалогів при обговоренні твору мистецтва.

Загальна структура бесіди-аналізу **літературного твору**.

Для посилення уваги школярів на естетичному об'єкті та найбільш глибокого осмислення художнього образу літературного твору, можна запропонувати такі питання:

Перша група питань допомагає зрозуміти тематичний задум твору: "Про що розповідається в цьому творі? Як ви розумієте вислови?".

Друга група допомагає зрозуміти ідейний зміст твору, відношення автора до відображених подій: "Яка головна думка твору? Для чого було написано цей твір? Як автор ставиться до описаних подій?"

Третя група – про художню форму твору. Вона повинна націлювати школярів на розуміння єдності змісту і форми твору: "Якими словами автор зображує..? Про яке ставлення автора говорять слова..?"

Четверта група використовується для уточнення естетичної оцінки учнями художнього образу, що сприймається: "Чи подобається вам цей твір? Чому? Що б ви хотіли перейняти у героя? Чи зустрічалися ви з подібним явищем у житті?"

Загальна структура бесіди-аналізу **образотворчого твору**.

Сприймання художнього образу передусім власний розгляд картини. У цьому плані рекомендують проводити "хвилинки-задоволення", для посилення емоційної атмосфери сприйняття можна використовувати музичний фон. Далі аналіз включає:

- Аналіз назви картини (в назві автор втілює свій задум й головну ідею твору).
- Обговорення теми твору: тема пов'язує зміст твору з певним колом явищ навколишньої дійсності.
- Сюжет картини. Уточнення часу й місця події дійових осіб, характер їх взаємин, відповідних атрибутів.
- Форма художнього твору. Виділення загальних виразних засобів (малюнок, колір, композиція твору).
- Естетична оцінка твору учнями.

Структура бесіди-аналізу **музичного твору**.

Сприймання музики передусім невеличка розповідь вчителя про автора твору. Аналіз може включати:

- Аналіз назви твору.
- Форма музичного твору. Виділення загальних виразних засобів (мелодії, ритму, темпу, ладу).
- Обговорення настрою твору (світлий, радісний, піднесений, сумний тощо).
- Уточнення власного ставлення учнів до прослуханої музики.

Міра заглиблення в образну будову твору зумовлюється віком глядача, його життєвим досвідом. Тому вчителів важливо диференціювати методи аналізу відповідно до вікових груп щодо сприйняття художнього твору.

Кожен вид мистецтва має свої специфічні види художньої діяльності. В образотворчому мистецтві – це зображення на площині, ліпка, конструювання, декоративно-побутова діяльність; у літературі – художнє читання, складання літературних творів, інсценування; у музичному мистецтві – слухання музичних творів, спів, гра на музичних інструментах, ритміка.

Зрозуміло, що самотійно жоден із видів художньої діяльності не здатен вирішити комплекс виховних завдань, які сприяли б збагаченню духовності молодшого школяра, хоча кожен з них бере активну участь в цьому процесі. Але разом вони можуть розвинути всю повноту потенцій дитини, зробити її особистість справді багатогранною, збагатити її внутрішній світ.

Причетність художньої діяльності полягає в тому, що учень молодшого шкільного віку природно опиняється у сфері духовної культури. Це обумовлено особливостями психіки дитини цього віку, а саме високою "реактивністю на безпосередні враження, які доносяться органами чуття, чутливістю до образно-емоційних моментів"[3].

Основою для синтетичності художньої діяльності є відсутність межі між її видами у різних галузях мистецтва. Самотійно жоден із видів мистецтва не може повністю і всебічно відобразити дійсність так, як вона сприймається органами чуття. Кожен з них володіє своїми специфічними виразними засобами, можливостями впливу на особистість. Такий синтез видів мистецтв розширює у молодших школярів асоціативну діяльність свідомості, активізує уявлення, прискорює в них процес осягнення образу. Художній образ при синтезі мистецтв набуває нової якості як за своїм змістом, так і за формою, а це в свою чергу й підсилює його вплив на духовний світ молодшого школяра.

Психологами встановлено, що особливість дитячої діяльності в її синкретичності, суцільності. Ця єдність виникає через уявну умовну ситуацію, в якій здійснюється процес дитячої художньої творчості. В основі художньої діяльності лежить синтез кількох провідних типів діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Через набуття знань у галузі мистецтва, накопичення й узагальнення фактів, пізнання в образній формі закономірностей розвитку навколишньої дійсності, засвоєння надбань національної та світової культури активізується пізнавальна діяльність молодшого школяра, вдосконалюються пізнавальні вміння спостерігати, запам'ятовувати, висловлювати свої думки, планувати та контролювати свої дії.

Важливою складовою художньої діяльності молодших школярів виступає використання ігрової діяльності. Вона викликає в них позитивний настрій, інтерес до змісту творів мистецтва та власних творів, до розв'язування творчих завдань, підсилює естетичну насолоду від результату творчої роботи, пробуджує віру у власні сили. Активне використання сюжетно-рольових ігор, ігор-забав та розваг, ігрових свят збагачує знання молодших школярів про світ мистецтва, вдосконалює уміння та навички їх художньої діяльності, розвиває індивідуальні здібності учнів у видах мистецтва.

Специфічною особливістю художньої праці як частини художньої діяльності молодших школярів є поєднання прагматичної й естетичної функцій, раціонального і емоційного. Через навчання помічати красу праці, ознайомлення з народними промислами і художнім оформленням навколишнього середовища, придбання вмінь художньої обробки різних матеріалів в молодших школярів виховуються такі духовні якості, як працелюбність, старанність, ініціативність, повага до людей праці, митців, шанобливе ставлення до пам'яток мистецтва. Таким чином, розвивається емоційна, вольова та інтелектуальні сфери духовного життя молодших школярів.

Отже, художньо-естетична діяльність являє собою один із визначальних чинників розвитку духовності молодшого школяра. Вона допомагає:

- розкрити його духовний потенціал (інтелект, пам'ять, мислення, сприйняття, фантазію);
- полегшує засвоєння духовних цінностей: класичних наслідків національної та загальнолюдської культури;
- пробуджує до творчості;
- активізує й організує особистість молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст. – М.: Педагогика. – 1971. – С. 16.
2. Біла О.О. Формування готовності майбутніх вчителів до організації художньої діяльності молодших школярів. – Ізмаїл, 1997. – С. 7.
3. Проблемы эстетического развития школьников / Под ред. А.И. Бурова, Е.В. Квятковского. – М.: Педагогика, 1987. – С. 257.

Матеріал надійшов до редакції 20.01.2005 р.

Гужанова Т.С. Рудницкая Н.Ю. Влияние художественно-эстетической деятельности на формирование духовности младших школьников.

В статье анализируются пути влияния художественно-эстетической деятельности на развитие духовности младших школьников.

Huzhanova T.S., Rudnitskaya N. Yu. The Contribution of Artistic and Aesthetic Activities to Spiritual Development of Junior Pupils.

The article analyses the contribution of artistic and aesthetic activities towards spiritual development of junior pupils.